SUCIU SIMONA

CREATIVITATEA ȘI INFLUENȚELE EI ÎN DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII ȘCOLARULUI MIC

Simona Suciu

CREATIVITATEA ŞI INFLUENŢELE EI ÎN DEZVOLTAREA PERSONALITĂŢII ŞCOLARULUI MIC

TÂRGU-MUREŞ

2010

CIP nr. 13801/01.07.2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
SUCIU, SIMONA
Creativitatea şi influenţele ei / Simona Suciu.
- Târgu Mureş : Digital Docu Print, 2010

ISBN 978-606-92370-9-0

159.9:371

CUPRINS

ARGUMENT

Un celebru discipol al lui Mircea Eliade, Ion Petru Culianu afirmă:,,Mircea Eliade cu funcţia-i de maestru a reuşit în cele din urmă să mă facă să înţeleg că rolul unui maestru este acela de a-l ajuta pe discipol să se disperseze de maestru.”

Indiferent de ciclul de învăţământ dascălul reprezintă un model în sensul de maestru spiritual şi ar trebui să îl deprindă pe elev cu un stil de muncă, un stil de lectură, respectiv cu stil de a comunica cu sine, cu dascălul, colegii, prietenii şi ceilalţi.

Atunci când omul înţelege ,,cuvântul” el trece în rândul marilor privilegiaţi...,,Un cuvânt numeşte, alt cuvânt îl pune în mişcare, un alt cuvânt aduce lumină.” (T.Arghezi)

A şti să te cultivi, să utilizezi cu grijă facultatea de a judeca, de a raţiona, de a distinge falsul de adevăr, răul de bine, urâtul de frumos sunt calităţi care trebuie formate de-a lungul şcolarităţii, iar această nevoie se intensifică ea însăşi de îndată ce este stimulată.

Pe baza experienţei dodândite în cadrul activităţii mele de dascăl, mi-am propus să răspund la întrebarea care deseori se pune şi anume:,,Ce este creativitatea?”

Pentru mine, creativitatea este un fenomem general şi consider că fiecare dintre noi putem fi creativi şi în orice situaţie de viaţă este posibilă creativitatea.

Creativitatea înseamnă îndrăzneală, tot ceea ce este nou şi nonconformist,posibilitate de comunicare, individul aflându-se într-un permanent contact cu lumea sa interioară dar şi cu cea exterioară.

Lipsa curajului de a fi altfel decât ceilalţi, de a încerca ceva nou şi îndrăzneţ este de cele mai multe ori cauza pentru care mulţi elevi nu reuşesc să-şi dezvolte latura creativă, iar dascălul are rolul de a urmări şi de a interveni acolo unde elevii promit mai mult. Pentru ca aceştia să-şi manifeste creativitatea este necesar să se întrunească anumite condiţii favorabile cum ar fi: direcţionarea intereselor,

antrenament, oportunităţi şi întâmplări, toate acestea costituind baza elaborării unor teste prin care să urmărim simularea unor diverse situaţii creative, iar rezultatul lor să ne ajute să stabilim potenţialul creator respectiv originalitatea elevilor.

Eu cred în primul rând că locul cel mai important trebuie să i se acorde creativităţii, deoarece aceasta nu numai că dezvoltă capacităţile de comunicare, dar şi imaginaţia copilului,oferindu-i dreptul la propria opinie, la libertatea în gândire la dezvoltarea spiritului critic.

Problema, în ceea ce priveşte creativitatea, este că termenul acoperă mai multe noţiuni înrudite. Există creativitatea artistică-crearea unei cărţi, a unei picturi sau a unei lucrări mizicale originale. Există creativitatea descoperirii-Arhimede care sare în baie strigând,, Evrika! ” -sau ideea unui nou produs şi există creativitatea umorului- ceva cu totul aparte, deoarece implică faptul că lumea este privită diferit, iar acest lucru este esenţial pentru creativitate.

La copii, imaginea despre lume este foarte creativă. Ei nu sunt constrânşi de obişnuinţă şi de învăţătură.

În urma cercetărilor efectuate sub acest aspect, s-a constatat că persoanele creative sunt întreprinzătoare, capabile de asumare a riscului, foarte bine informate, cu o bună fluiditate verbală, uşurinţă deosebită în folosirea vocabularului, toate acestea determinându-mă să-mi pun întrebarea:,, Cum să nu-mi educ elevii spre a fi creativi? ” răspunsul se găseşte în activităţile individuale şi de grup şi în această lucrare pe care mi-am propus să o realizez.

CAPITOLUL I
CONSIDERAŢII PSIHOPEDAGOGICE REFERITOARE LA CREATIVITATE

1.1 CONSIDERAŢII TEORETICE PRIVIND PSIHOPEDAGOGIA CREATIVITĂŢII

Creativitatea nu este o modă efemeră nici ca problemă de cercetare pentru psihologi, pedagogi, esteticieni nici ca obiect al preocupărilor educaţionale. Ea este un produs al stadiului de civilizaţie la care a ajuns societatea contemporană, în care creativitatea a devenit obiectul unor acţiuni planificate, prin care este dezvoltată în mod deliberat.

Pentru educarea creativităţii pledează motive de ordin social şi de ordin psihologic.

Cercetările legate de creativitate au căpătat un caracter preponderent experimental şi o amploare fără precedent, exprimată atât în numărul mare de studii, cât şi în varietatea de aspecte abordate. Mulţi autori sunt obligaţi să recunoască însă că noţiunea de creativitate – una din cele mai fascinante noţiuni cu care a operat vreodată ştiinţa – este încă insuficient definită. Gama definirii se întinde de la înţelegerea creativităţii ca o atitudine.

Întreaga literatură psiho-pedagogică este străbătută de ideea universalităţii potenţialităţilor creatoare. În cercetările sale C.W.Taylor afirmă:,, În primul rând,psihologii sunt convinşi că toţi oamenii sunt, într-o anumită măsură, creativi în mod potenţial, respectiv persoane de toate vârstele, toate culturile şi toate domeniile activităţii umane. În al doilea rând, indivizii se deosebesc în privinţa

potenţialului creativ pentru diferite domenii ale activităţii şi a modului de exprimare a creativităţii lor " (Conf.A.Stoica, 1983).

În urma cercetărilor efectuate, J.C.Gowan şi G.D.Demos concluzionează:,,Copiii sunt creativi în mod natural şi doar aşteaptă atmosfera propice pentru a-şi manifesta creativitatea", iar Morris Stein, pe aceeaşi linie, afirmă:,,Fiecare din noi are potenţial pentru creativitate".

Odată recunoscută universalitatea potenţialului creativ s-a deschis larg câmpul investigaţiei specialiştilor în acest domeniu.

Donald W.Mac.Kinnon considera că atributul,,creativ" implică cel puţin trei condiţii:

1.să includă un răspuns care este nou sau cel puţin nefrecvent statistic;

2.răspunsul să poată fi adaptat la realitate, să rezolve o problemă;

3.să implice un *insight* original dar şi evaluări elaborate şi dezvoltate corespunzător.

După Evide-Fromm condiţiile creativităţii sunt capacitatea de a te mira, de a face faţă situaţiilor incongruente şi tensiunilor, de a te orienta spre nou. Cercetarea lui Maslow distinge o creativitate primară (spontană, cu caracter ludic) şi o creativitate secundară (controlată, disciplinată,nonludică). A.L.Taylor diferenţiază cinci niveluri de creativitate:

- creativitate expansivă – originalitatea;
- creativitatea productivă – funcţiunea talentelor;
- creativitatea inventivă – surprinderea unor noi relaţii;
- creativitatea inovatoare – modificarea percepţiilor;
- creativitatea emergentă – conceperea de principii fundamentale noi.

Mai frecvent, creativitatea este considerată ca fiind un proces care duce la un anumit produs, caracterizat prin *originalitate* sau *noutate* şi prin *valoare* sau *utilitate* pentru societate. Din acest motiv este firesc ca, creativitatea să fie considerată forma cea mai înaltă a activităţii umane.

În sens mai larg, creativitatea se referă şi la găsirea de soluţii, idei, probleme, metode care nu sunt noi pentru societate, dar la care s-a ajuns pe o cale

independentă. Din punct de vedere psihologic, termenul *creativitate* a fost introdus de G.W.Alport pentru a desemna o formaţiune de personalităţi. În opinia lui, creativitatea nu poate fi limitată doar la unele categorii de manifestări a personalităţii,respectiv la atitudini (inteligenţă) sau trăsături fundamentale.

Creativitatea se află în strânsă corelaţie cu inteligenţa dar nu se deduce ca aceasta. Este o formaţiune complexă care angajează personalitatea în ansamblul său, corelând însă mai puternic unele trăsături de această inteligenţă (gândirea, flexibilitatea, curiozitatea, nivelul de expectanţă, perseverenţa, încrederea în sine).

Creativitatea este o nevoie socială, care asigură supravieţuirea unui popor totuşi, chiar şi în societăţile avansate din punct de vedere ştiinţific şi tehnic se pot aduce numeroase critici culturii şi educaţiei. Din perspectiva învăţării cu potenţial creativ, impune un mod nou, original, independent şi imaginativ de a gândi sau de a face ceva. Acest mod se obiectivează în performanţele elevilor. Fiecare elev dispune de un potenţial propriu de creativitate care, în condiţii favorabile, se actualizează în procesul învăţării, generând diferenţe individuale în calitatea performanţelor obţinute. Ceea ce se deosebeşte prin învăţarea creatoare are şanse mai mari de a se întipări prin transfer şi în alte situaţii.

Ca formaţiune psihică, creativitatea se caracterizează printr-o multitudine de sensuri: productivitate,utilitate,eficienţă,valoare,ingeniozitate, noutate, originalitate.

Din multitudinea de definiţii acordate creativităţii, putem rezuma creativitatea ca fiind un proces complex de formare a individului, a personalităţii a relaţiei cu mediul social. O persoană creatoare este o persoană deschisă la nou, la experienţe noi, comunicativă, originală, liberă în gândire şi fapte. De aceea creativitatea este importantă în procesul de învăţământ, fiind un act inovator şi de dezvoltare a individului, a principiilor, a flexibilităţii, încurajând atitudinile, aptitudinile şi talentele. Cum am mai menţionat, calităţile creativităţii sunt multiple dintre acestea exemplificând câteva:

- productivitatea – se referă la numărul mare de idei,soluţii;
- utilitatea – priveşte rezultatele acţiunii;

- eficienţa – randamentul acţiunii;
- valoarea – însemnătatea produselor activităţii creatoare;
- ingeniozitatea – eleganţa şi efeicacitatea unităţii de rezolvare;
- noutatea – distanţa în timp a lucrurilor;
- originalitatea – se apreciază prin raritatea ideilor, soluţiilor sau produselor.

O cerere de abordare teoretică şi experimentală se aşează pe definirea creativităţii ca proces specific.Wallos distinge patru etape esenţiale ale actului creaţiei:**prepararea, incubaţia, iluminarea şi verificarea.**

1.Prepararea – primul aspect al preparării pentru rezolvarea unei probleme restructurate este motivaţia. S-a observat că există un continuu feed-back al motivaţiei de-a lungul procesului creativ.

a. Definirea problemelor adevărate:

- factori care decurg din împărţirea muncii în segmente;
- puterea autoritară în luarea deciziilor şi transmiterea de informaţii;
- comunicarea imperfectă.

b. Adunarea materialului:

- munca reală de creaţie începe după etapa de culegere a materialului.

2.Incubaţia – revenirea spontană asupra problemelor şi tensiunea ca stare de cercetare – etapa activităţilor inconştiente, fără efort şi preocupare conştientă.

3.Iluminarea – întinderea aplicării potenţiale a produsului creator şi economia ori eleganţa acestuia.

4.Verificarea – se referă la un„cadru intern de evaluare"al autorului, care se manifestă ca un suport moral deosebit de rezistent.

Care este valoarea acestei soluţii?

S-ar putea să ne oprimdin căutări şi s-o dezvoltăm?

Este un mijloc pentru dobândirea unei soluţii mai bune?

Teorii ale creativităţii

1.Atributele relevante într-un domeniu:

- cunoştinţe;
- talent.

2. Abilităţile creative includ:

a. un set cognitiv şi unul perceptiv.

Setul cognitiv cuprinde câteva aspecte:

◊ reactulizarea cu exactitate a informaţiilor;

◊ depăşirea regulilor bine stabilite;

b. cunoştinţele pentru generarea ideilor noi;rezolvarea problemelor care nu au reguli stricte impuse din exterior;

c. stilul de muncă specific creaţiei care este perseverent şi plin de energie.

Abilităţile creaţiei depind şi de unele trăsături de personalitate cum ar fi: *independenţa, autodisciplină, toleranţă la ambiguitate sau la frustrare, orientare...*

3. Motivaţia intrinsecă pentru sarcină – motivaţia creatoare poate supune deficienţele privind abilităţile într-un domeniu sau pe cele creative. Consultarea câtorva sute de diferenţe ale creativităţii conduc la concluzia că noutatea, originalitatea şi valoarea teoretică sau practică sunt dimensiuni esenţiale ale creativităţii creatoare, de la declanşarea acesteia până la finalizare.

După C.Roges,principalul motiv al creativităţii îl constituie tendinţa omului de a se actualiza pe sine, de a deveni ceea ce este potenţial. Crearea unei opere literare din dorinţa de a impresiona pe alţii, din interes pentru recompense materiale sau păreri, din dorinţa de a semăna cu cineva, cu un mod anume, nu reprezintă motive ale unei creativităţi autentice şi în asemenea împrejurări nu se poate realiza o „întâlnire reală".

Multă vreme s-a crezut despre creativitate că este un dar divin şi că ar fi rezervat unui număr restrâns de privilegiaţi ai sorţii. O astfel de concepţie face de prisos orice încercare de investigare şi de înţelegere a creativităţii. De altfel în perioada când a dominat acest concept nici ştiinţa nu era în măsură să ofere o explicaţie adecvată.

Impresia de apariţie bruscă a ideii originale se datorează mai ales faptului că un proces de căutare a unei idei poate fi întrerupt, reluat şi iarăşi întrerupt,iar dintr-un moment de odihnă câmpul de investigat se restructurează şi se clarifică sau apare o verigă care lipsea din lanţ în momentul în care se conturează ideea.

Din punct de vedere al aspectului obiectiv, creativitatea se determină prin produsul său final,care poate fi o invenţie, o descoperire ştiinţifică, o operă de artă, rezolvarea unor probleme...

1.2 FACTORII CREATIVITĂŢII

În mod cu totul general, factorii creativităţii pot fi grupaţi în: subiectivi (însuşiri ale persoanei, ale subcreaţiei) şi obiectivi (condiţiile obiective ale vieţii,cu deosebire condiţiile social-educative). Factorii obiectivi, la rândul lor pot fi împărţiţi în cel puţin trei grupe: factori intelectuali, aptitudini speciale şi factori non-intelectuali şi non-aptitudinile, care reprezintă în esenţă trăsături şi calităţi ale personalităţii (mai ales factorii motivaţionali, temperamentali şi de caracter).

În urma cercetărilor sale din acest domeniu, J.P.Guilford a identificat şase factori ai creativităţii:

♦fluiditatea gândirii;

♦flexibilitatea acesteia;

♦originalitatea;

♦elaborarea;

♦sensibilitatea faţă de probleme;

♦redefinirea.

Acestui model al aptitudinilor creative i se aduce obiecţia că este lipsit de dinamism, întrucât nu cuprinde şi modul de constituire a raporturilor dintre informaţii, procesul creaţiei fiind determinat de motivaţii sau influenţe externe. Mai complet este modelul elaborat de Gaugh, care cuprinde cinci factori, incluzând şi aspecte comportamentale:

♦aptitudini intelectuale;

♦atitudinea interogativă (de căutare);

♦flexibilitatea cognitivă;

♦sensibilitatea estetică (preferinţă pentru armonie, ordine, forme elegante);

♦posibilitatea de sesizare a destinului, a încrederii creatorului în viitorul său. Creaţia este însă un proces complex la care participă întreaga personalitate, pe baza acţiunii unitare a factorilor cognitivi de personalitate şi sociali.

1.2.1 FACTORII COGNITIVI OPERAŢIONALI (INTELECTUALI)

Dintre factorii intelectuali implicaţi în actul creator inteligenţa şi imaginaţia creatoare sunt cei mai importanţi ,întrucât ei au şi funcţia de integrare a celorlalţi factori cognitivi-operaţionali ai creativităţii. Inteligenţa creatoare este forma superioară de organizare a comportamentului creativ, care presupune, în primul rând, *sensibilitate faţa de probleme, fluenţă ,flexibilitate şi capacitate de redefinire.*

Sensibilitatea faţă de probleme sau *receptivitatea* faţă de nou este punctul de plecare al creaţiei, manifestându-se în curiozitate ştiinţifică şi atitudine interogativă, în capacitatea de a sesiza cu uşurinţa problemele esenţiale şi neobişnuite, de a „vedea" relaţiile de dependenţă cauzală sau funcţională, contradicţiile şi inadvertenţele.

Fluenţa sau fluiditatea gândirii constă în uşurinţa asociaţiilor dintre cuvinte, fapte, imagini, idei şi expresii. Fluenţa vorbirii este exprimată în bogăţia vocabularului şi folosirea lui în construcţii verbale cu semnificaţie. Fluenţa ideilor este capacitatea de a emite într-un timp limitat cât mai multe idei sau ipoteze de rezolvare a unor probleme. Fluenţa asociativă sau capacitatea de a asocia cuvinte, fapte, idei se măsoară prin găsirea cât mai multor sinonime pentru un cuvânt dat, prin completări de texte sau povestiri. Fluenţa expresivă se manifestă în uşurinţa exprimării şi noutatea acesteia.

Flexibilitatea gândirii este considerată a fi principalul factor psihic cognitiv al creativităţii. O caracterizare esenţială a flexibilităţii gândirii este restructurarea uşoară a vechilor legături, asociaţii, în conformitate cu cerinţele noii situaţii. Ea permite jocul liber al imaginaţiei prin plasarea lucrurilor într-o nouă perspectivă. Opusul flexibilităţii este inerţia sau rigiditatea gândirii.

Redefinirea este considerată a patra formă de flexibilitate a gândirii, caracterizată prin renunţarea la forma obişnuită de definire sau de folosire a unui obiect, dându-i o nouă interpretare sau utilizare.

Imaginaţia creatoare este un factor fundamental al creativităţii, întrucât realizează fuziunea informaţiilor în structuri noi prin contopirea, transformarea şi unificarea imaginilor, a ideilor, a obiectelor şi fenomenelor într-o nouă semnificaţie.

Un factor deosebit de important al imginaţiei creatoare este *intuiţia*. Ea constă în reorganizarea şi sinteza rapidă a experienţei anterioare, în anticiparea sau apariţia bruscă a soluţiei problemei, ca urmare a jocului liber al imaginaţiei sau al unui raţionament prescurtat, fără încercări şi erori.

O formă superioară a imaginaţiei creatoare este *ingeniozitatea*, finalizată în găsirea unor soluţii simple, surprinzătoare şi originale, sau a unor tehnici de lucru cu un mare grad de eficienţă un alt factor al imaginaţiei creatoare este *originalitatea*, caracterizată prin **noutate, inventivitate, previziune, unicitate şi capacitate de elaborare a detaliilor** necesare trecerii de la idee la planul concret de realizare.

În procesul creaţiei,deosebit de importante sunt cunoştiţele şi reprezentările, lărgimea câmpului de idei metodele şi tehnicile de cercetare sau de creaţie artistică şi mai ales aptitudinile specifice.

1.2.2 FACTORII DE PERSONALITATE

Motivaţiile superioare, nivelul de aspiraţie, interesele personale, sentimentele intelectuale şi atitudinile, corelate cu temperamentul şi aptitudinile speciale (matematice, ştiinţifice, tehnice, artistice), orientează şi dinamizează creativitatea, mărindu-i considerabil eficienţa.

Motivele mai importante ale creaţiei sunt dorinţa de a cunoaşte, de a descoperii şi inventa, de a rezolva probleme profesionale înlăturând dificultăţile, de a contribui la progresul social-uman, apoi satisfacţia descoperirii, dăriurea

profesională, nevoia de autorealizare şi de prestigiu profesional, de satisfacere a unor trebuinţe materiale sau spirituale. Factorii caracteriali, împreună cu cei afectivi-motivaţionali, prin rolul lor dinamizator, suplinesc uneori în creaţie un coeficient de inteligenţă mai scăzut de 120. Atitudinea interogativă, încrederea în forţele proprii, tenacitatea, cutezanţa, răbdarea, perseverenţa, entuziasmul, autoexigenţa, angajarea şi resposabilitatea socială, spiritul de grup şi disciplina muncii pun în valoare capacităţile creative.

1.2.3 FACTORII SOCIALI

Activitatea creatoare este stimulată de existenţa unui mediu social-economic şi cultural-ştiinţific care asigură formarea unor personalităţi creative, permite libertatea creaţiei, recunoaşte şi aplică valorile create. Influenţa pozitivă exercită şi stilul de conducere democratică a grupurilor sau a colectivelor de cercetare de către lideri, recunoaşterea ideilor sau a valorilor create de membrii grupurilor, nivelul lor de aspiraţie, atmosfera de muncă şi dăruirea prefesională.

Trăsăturile personalităţii creatoare cu acţiune stimulatorie mai mare sunt:

- motivaţia superioara şi atitudinea creativă;
- pasiunea pentru muncă şi adevăr;
- angajarea totală şi capacitatea de efort;
- nivelul de aspiraţie;
- tenacitatea;
- nonconformismul;
- receptivitatea faţă de nou;
- inteligenţa şi imaginaţia creatoare;
- lărgimea şi profunzimea câmpului de imagini şi idei.

În schimb:

- ideile preconcepute;

□ neîncrederea în forţele proprii;

□ conformismul;

□ teama de a nu greşi;

□ ironizarea;

□ nerecunoaşterea valorilor create şi lipsa de motivaţie sunt factori inhibitori.

Personalitatea creatoare în oricare domeniu de activitate, nu este în afara contextului social în care trăieşte şi creează. Gândirea fiecărui om se formează şi se îmbogăţeşte prin contactul şi confruntarea cu ideile altor oameni, în procesul asimilării creatoare a cunoştinţelor generate de contemporani şi înaintaşi.

Discuţiile cât mai neformale dau naştere la idei noi, dezvăluie aspecte noi, fac să crească certitudinile. Discuţiile în grup duc în cele din urmă la formarea unui stil de lucru marcat prin abordarea flexibilă a problemelor, evitarea formării unor atitudini rigide, dezvoltarea capacităţilor de a prezenta din unghiuri diferite şi de a schimba uşor unghiul de vedere, ceea ce este fără îndoială o trăsătură a creativităţii gândirii.

1.3 NIVELELE CREATIVITĂŢII

Analizând actul creator în evoluţia sa, de la formele cele mai simple şi până la creaţia superioară, Irving A.Taylor deosebea patru nivele: *creativitatea expresivă, productivă, inventivă, inovatoare.*

◘*Creativitatea expresivă* este cea mai simplă formă de creativitate identificată în desenele libere şi spontane ale copiilor, constituindpremisa de dezvoltare, în procesul educaţiei, a celorlalte forme ale creaţiei. Ea poate fi stimulată încă din perioada preşcolară prin jocuri de creaţie, desene libere şi povestiri din imaginaţie, apreciindu-i pe copii, însă fără observaţii critice, pentru a nu le înfrâna spontaneitatea.

◘*Creativitatea productivă* se caracterizează prin restrângerea jocului liber al imaginaţiei şi îmbunătăţirea tehnicii de lucru, deşi produsele realizate se deosebesc prea puţin de cele obişnuite. La acest nivel, importantă este învăţarea creativă din şcoală, folosind metode de descoperire şi invenţie, apoi lărgirea

orizontului de cunoştinţe, îmbogăţirea experienţei şi însuşirea tehnicilor de creativitate.

◘*Creativitatea inventivă* se realizează prin invenţia sau descoperirea unor corelaţii noi, originale, într obiecte şi fenomene, fără să fie vorba de aspecte cu totul neobiănuite.

◘*Creativitatea inovatoare* presupune transformări fundamentale în concepţii, principii sau metode de lucru în domeniul ştiinţei sau al artei-spre exemplu, reprezentarea cubistă a corpului uman.

1.4 ETAPELE PROCESULUI CREATOR

Deşi cercetările în domeniul creativităţii s-au intensificat, de-abia în anul 1950, G.Wallace stabileşte fazele procesului de creaţie:

- **pregătirea;**
- **incubaţia;**
- **inspiraţia;**
- **verificarea.**

▪**Pregătirea** cuprinde sesizarea şi punerea problemei, documentarea, cilegerea, analiza şi interpretarea materialului faptic cu ajutorul unor metode şi tehnici de cercetare, formularea ipotezei şi conceperea ideilor prototip, ca direcţii de căutare a primelor soluţii de rezolvare a problemei.

▪**Incubaţia** intervine în urma unei perioade de muncă obositoare, fără ca soluţia să apară. Este o fază de aşteptare tensională, când are loc distanţarea de problemă, de tiparele anterioare, producându-se noi combinări de imagini şi idei. Pe baza jocului liber al imaginaţiei şi al intuiţiei eoristice, are loc înţelegerea problemei, pregătindu-se cea de a treia fază.

▪ **Iluminarea** sau apariţia bruscă a ideii, a soluţiei, prin comutarea ideilor şi prescurtarea raţionamentelor. Orientarea către o altă activitate, plimbările şi hobiurile facilitează inspiraţia.

▪**Verificarea** este faza de control a veridicităţii ipotezei de rezolvare a problemei, de eveluare şi aplicare a produselor create.

Procesul creaţiei nu se desfăşoară după forme rigide, întrucât el are un caracter dinamic şi continuu. Etapele sau fazele analizate mai sus nu se succed întotdeauna în aceeaşi ordine, iar unele pot lipsi. La oamenii de geniu, o intuiţie remarcabilă poate fi punctul de plecare al întregului proces de creaţie. La alţii, iluminarea nu apare decât în urma unei intense pregătiri, iar, în al treilea caz, inspiraţia depinde de o observare accidentală, imprevizibilă.

1.5 CREATIVITATE ŞI ÎNVĂŢARE

Învăţarea creativă reprezintă acea formă a învăţării care are ca scop final realizarea unor comportamente individuale şi colective orientate spre căutarea şi aplicarea noului. Printre obiectivele urmărite de învăţarea creativă pot fi enumerate:

♦formarea, la persoanele şi colectivităţilesupuse procesului instructiv-educativ, a unor structuri psihice operatorii pentru o rezolvare a problemelor într-o manieră inovatoare, nonrutinieră;

♦promovarea şi asimilarea unor tehnici şi metode euristice la toate nivelurile procesului de învăţământ.

Învăţarea creativă urmăreşte să formeze sentimente şi pasiuni pentru nou, pentru descoperirea ştiinţifică, inovaţia tehnică, creaţia artistică, inovarea socială. Acest tip de învăţare intenţionează să fundamenteze teoretic şi metodologic activitatea de asimilare a cunoştinţelor de către elevi prin înţelegere, asociere şi combinare, astfel încât din cunoştinţele date să rezulte altele noi, originale şi valoroase.

Învăţarea creativă urmăreşte cultivarea unui stil de muncă receptiv la nou, a unui comportament inovativ bazat pe încercare-eroare-succes-rezolvare.

Învăţând creativ, devenim creativi. Aplicând metodele şi tehnicile de învăţare creativă, învăţarea nu numai că nu va mai fi un chin, cum se întâmplă să fie adesea pentru elevii noştri, dar va deveni o reală plăcere. Vor conştientiza că tot timpul există în jurul lor câte ceva ce poate deveni interesant şi care le poate fi util ulterior.

Putem deveni creativi în învăţare atunci când suntem înconjuraţi de o atmosferă plăcută: sunetul vântului, fluturându-ne prin păr, atunci când suntem în mijlocul naturii. Putem învăţa creativ şi în ambianţa plăcută a unei camere, ascultând muzică, care e de natură să contribuie la înlăturarea oboselii, să creeze o stare de bună dispoziţie psihică şi fizică, un optimism generator de tonus

cerebral ridicat. Psihiterapeuţii recomandă terapia melodică îm funcţie de diferitele afecţiuni.

Ne ajută să fim creativi năzuinţa spre necunoscut, spre rezolvarea enigmelor, încercarea de a afla ce se întâmplă dincolo de aparenţe.Când învăţăm putem elabora scheme grafice pentru a ne ordona ideile, dar şi pentru a putea reactualiza mai uşor cunoştinţele,mai ales dacă avem o bună memorie vizuală.Unele idei pot fi reprezentata chiar sub forma unor desene.

Motivaţia este ansamblul de stimuli interni care îl împing pe subiect, îl determină să întreprindă pe cont propriu o serie de acţiuni de căutare, evitare sau respingere a unor obiecte. Ea reprezintă „cauzalitatea externă transpusă în plan subiectiv", „model subiectiv al cauzalităţii obiective, cauzalitatea reprodusă psihic, acumulată în timp, transformată şi transferată prin învăţare şi evoluţie în achiziţie internă a persoanei", care dă subiectului un sentiment al autodeterminării.

Este o adevărată construcţie psihică, care asigură organizarea interioară a comportamentului, direcţionarea şi susţinerea lui energetică şi, în ultimă instanţă, adaptarea.

Cercetările mai noi au relevat că în cadrul diferitelor etape şi subetape ale procesului creator, pe lângă mecanisme operaţionale, atitudini, intervin şi o serie de însuşiri ale personalităţii.

Creativitatea implică, alături de componentele intelectuale, pe cele afective, voluntare, caracteriale.

Ceea ce diferenţiază, în esenţă pe indivizii creativi de cei necreativi sunt nu atât factorii aptitudinali, efectori, cât factorii de orientare, factorii motivaţionali şi cei atitudinali. În ceea ce priveşte motivaţia, aceasta este aptă să genereze un comportament creativ numai când, în dezvoltarea ei , marchează un grad corespunzător de maturitate.

Motivaţia ajunge la maturitate atunci când individul îşi realizează potenţialităţile creative în interacţiune cu mediul înconjurător.

Berlyne relevă că producţia creativă este calitativ superioară când la baza ei se află o motivaţie intrinsecă, inferioară, primară, când individul creează pentru că acest comportament de autorealizare îl satisface în primul rând pe el.

Fiecare individ uman se caracterizează prin două tendinţe: una de creştere, de dezvoltare, de afirmare independentă, de autorealizare, alta defensivă, exprimând nevoia de certitudine, de securitate, nevoie care implică regresia, teama de manifestare independentă.

Motivul creativ, caracterizat prin atracţie şi orientare spre situaţii noi, apare totdeauna ca un motiv de creştere, care îl împinge pe om înainte, către deplina funcţionare a tuturor capacităţilor sale.

Pentru Guilford, punctul de plecare al comportamentului creativ îl constituie impulsul intelectual, pentru Maddi el constă în impulsul către nou, iar pentru Murphy impulsul de a face descoperiri, de a asimila cât mai mult din mediul înconjurător.

Atitudinea creativă presupune spontaneitate, autonomie intelectuală, orientare independentă a gândirii.

Tipul creativ este sensibil la tot ce se petrece în jurul său, la evenimente, la semeni, la sentimente şi reacţiile altora, el având o înaltă empatie.

Indivizilor creativi le mai sunt caracteristice, printre altele: încrederea în sine, iniţiativa, independenţa, introversiunea, impulsivitatea, spiritul de dominare, nîzuinţa spre perfecţiune, tăria de caracter, umorul, slaba preocupare pentru aprecierea şi aprobarea acţiunilor lor de către alţii. Ei se dovedesc mai puţin interesaţi pentru activităţile de grup.

Indivizii creativi sunt animaţi de idealuri înalt, manifestă o maximă şi constantă încredere în resursele proprii, au sentimentul propriei lor valori şi un puternic simţ al destinului personal.

Motivaţia susţine efortul fizic şi intelectual al persoanei creatoare. Înţelegerea actului creator, scrie judicios V.Pavelcu nu se poate dezvălui decât în contextul şi în dinamica motivaţională a personalităţii. După părerea autorului problema creativităţii nu poate fi rezolvată decât în contextul unei concepţii

generale asupra personalităţii. Cu deosebire, acelaşi autor subliniază rolul motivaţiei interne, care se situează în vârful piramidei explicative.

Pentru a se angaja în orice act de creaţie, individul are nevoie de o energie motivaţională suficientă pentru a iniţia şi susţine procesul creator. Motivul creator se exprimă prin nevoia de noutate şi orientarea spre nou. Forţa acestei motivaţii trebuie să fie adecvată situaţiei.

Motivaţia creativităţii, afirmă Golan este o experienţă a ideii că produsele creative sunt numai un segment al comportamentului creativ, devenit manifest când indivizii interacţionează activ cu mediul pe măsura întregului lor potenţial. Găsim aici o înţelegere interacţională a segmentului atitudinal şi efector al creativităţii, cu recunoaşterea locului factorilor sociali şi educaţionali în formarea trăsăturilor creative.

Foarte important pentru formarea motivaţiei creative se dovedeşte a fi modul în care este apreciat individul şi rezultatele activităţii sale, colectivul are un rol important în formarea şi crearea posibilităţilor de realizare a motivaţiei creatoare, putându-se vorbi de un climat motivaţional.

generații trebuie personalizată. Cu [illegible] motivației interne [illegible] explicăm [illegible]

Pentru a [illegible] [illegible]

Motivația [illegible]

[illegible] Găsim aici o înțelegere [illegible]

[illegible] lui. Această [illegible] în care este apreciat individul [illegible] activitatea sa, [illegible] putându-se vorbi de un climat motivațional.

CAPITOLUL II

METODE ŞI MIJLOACE DE EDUCARE A CREATIVITĂŢII LA ELEVII DIN ÎNVĂŢĂMÂNTUL PRIMAR

2.1 MODALITĂŢI DE IDENTIFICARE A CREATIVITĂŢII

Creativitatea, fiind dimensiunea principală a personalităţii omului contemporan, constituie o problemă centrală a şcolii de azi. Ca urmare, pentru a dezvolta la elevi capacităţile creatoare, dascălii trebuie să cunoască în primul rând trăsăturile comportamentului creator, care se referă la nivelul de inteligenţă generală, la gândirea divergentă, la influenţa gândirii (asociativă, verbală, ideaţională, expresivă), la receptivitatea feţă de probleme, la curiozitatea ştiinţifică, la spiritul de observare dezvoltat, la capacitatea de a redefini, la imaginaţia creatoare, la originalitatea, ingeniozitatea, independenţa gândirii, la capacitatea de a gândi abstract şi de a efectua raţionamente în lanţ, la nonconformismul în idei, la inventivitatea, capacitatea combinatorie şi de a sesiza cu uşurinţă relaţiile esenţiale, la spiritul critic, la iniţiativa, intuiţia, deschiderea spre experienţă, la perseverenţa,încrederea în sine, la nivelul de aspiraţie ridicat, la dorinţa de prestigiu, la tendinţa de dominare, la idei întreprinzătoare, neaşteptate, ieşite din comun etc.

Dacă actul creator este unul inteligent, cel puţin până la coeficientul 120, întrucât după acest coeficient mai importanţi în creaţie sunt factorii de personalitate,în urma cercetărilor s-a confirmat că, randamentul şcolar nu reflectă fidel nivelul de creativitate al unui elev.

Vor fi folosite, prin urmare, alte căi de apreciere a creativităţii elevilor, dintre care se pot enumera:

▪ realizările obţinute de către elevi la olimpiade;

▪ concursuri;

▪ competiţii;

▪ probe şcolare cu caracter creativ specifice disciplinelor de învăţământ, pentru depistarea aptitudinilor.

Un loc important îl ocupă testele de investigare a originalităţii, a flexibilităţii gândirii, a fluidităţii gândirii. Eficiente sunt aprecierile dascălilor şi ale colegilor de clasă pe baza unor chestionare, cum sunt cele care urmează:

CHESTIONAR PENTRU SELECTAREA ELEVILOR CREATIVI PE BAZA APRECIERII ÎNVĂŢĂTORULUI ŞI A ELEVILOR DIN CLASĂ

1.Care dintre elevi înţeleg cu uşurinţă lecţiile,restructurează şi sistematizează cunoştinţele, le combină şi operează cu ele, gândind independent?

2.Care dintre elevi manifestă spirit critic de observare dezvoltat, sesizând relaţiile dintre obiecte, fenomene, idei, elemente esenţiale şi realizează comparaţiişi analogii?

3.Care dintre elevi au spirit critic şi atitudine interogativă la lecţii şi alte activităţi didactice?

4.Care dintre elevi manifestă curiozitate ştiiţifică literar-artistică?

5.Care dintre elevi dau răspunsuri originale, fanteziste şi surprinzătoare?

6.Care dintre elevi au idei, vin cu soluţii neobişnuite în rezolvarea problemelor ştiinţifice, tehnice etc?

7.Care dintre elevi au fluenţă verbală, asociativă şi expresivă, construind metafore?

8.Care dintre elevi gândesc divergent, analizând o problemă din mai multe unghiuri şi găsesc mai multe căi de rezolvare?

9.Care dintre elevi gândesc abstract, efectuează raţionamente, în lanţ?

10.Care dintre elevi generalizează şi tipizează cu uşurinţă aspecte particulare?

11.Care dintre elevi manifestă spirit experimental şi sunt inventivi?

12.Care dintre elevi manifestă receptivitate față de ceea ce este nou, necercetat?

13.Care dintre elevi au un nivel de inteligență peste normal?

14.Care dintre elevi au un nivel de aspirație ridicat și dorință de prestigiu?

15.Care dintre elevi au multă încredere în forțele proprii, sunt autonomi, independenți, autoritari și au tendința de a-i domina pe alții?

16.Care dintre elevi au realizări deosebite, cu caracter creativ la concursuri și olimpiade și la ce disciplină?

17.Care dintre elevi nu se mulțumesc cu manualul și citesc, în plus, alte cărți, reviste etc., dorind să știe cât mai mult?

18.Care dintre elevi sunt, uneori, în contradicție cu învățătorul pe teme de conținut?

19.Care dintre elevi sunt preocupați de aplicarea cunoștințelor de la un obiect de studiu și în alte domenii de activitate?

20.Care dintre elevi au încredere în forțele proprii, urmărindu-și scopurile până la realizare?

Chestionarul este completat de învățătorii clasei și elevi, apoi răspunsurile vor fi confruntate pentru a obține o apreciere cât mai obiectivă a elevilor care manifestă comportament creativ, în scopul de a-i ajuta să se dezvolte în această direcție.

CHESTIONAR PENTRU ELEVI (ÎN SCOPUL SELECTĂRII CELOR CREATIVI)

1.La care obiecte de învățământ înțelegi cu mai multă ușurință lecțiile și treci cunoștințele prin filtrul gândirii?

2.Adresezi profesorilor întrebări ieșite din comun la aceste obiecte de studiu?

3.Ești curios din fire și vrei să le știi pe toate?

4.Ai inspiraţii de moment când te găseţti în situaţii de a da un răspuns rapid la lecţii sau în alte situaţii?

5.Îţi place să fii în contradicţie cu profesorii?

6.Când un profesor spune ceva contrar manualului îl corectezi arătându-i cartea?

7.Îţi place să citeşti şi alte materiale(cărţi, reviste), la unele obiecte de studiu? Care sunt acestea?

8.Ce aptitudini sau talent ai? În ce domeniu?

9.Eşti receptiv faţă de ceea ce este nou, necercetat?

10.Te interesează istoria unor descoperiri şi invenţii?

11.Ai un scop în viaţă şi îţi place să lupţi pentru el până la realizare?

12.Îţi place să devii un om de prestigiu?

13.Îţi vin cu uşurinţă ideile? În ce domeniu?

14.Ai idei uneori fanteziste?

15.Eşti mulţumit de realizările tale de până acum?

16.În ce domeniu ai obţinut realizări deosebite la concursuri sau olimpiade?

17.Îţi organizezi singur timpul?

18.Ai încredere în forţele proprii?

19.Doreşti să faci ceea ce îţi trece prin minte?

20.Îţi place să fii autoritar şi să îi domini pe alţii?

Total răspunsuri : **da** =

Total răspunsuri : **nu** =

Chestionarul este aplicat elevilor apreciaţi, ca având un comportament creativ, de către profesorii şi colegii lor, iar dacă două treimi din răspunsuri sunt **da**, se confirmă aprecierile profesorilor şi colegilor.

2.2 METODE ŞI MODELE CREATIVE

În învăţarea anticipativă se folosesc metode logice de abordare a problemelor, metode şi procedee euristice şi de imaginare.

Printre metodele logice menţionăm definirea şi analiza problemei (descompunerea ei în subprobleme), evaluarea şi selecţia soluţiilor, luarea deciziilor de rezolvare şi aplicarea soluţiilor, inventarul de însuşiri ale unui obiect, ş.a.

Metodele şi procedeele euristice mai importante sunt extrapolarea şi aplicarea unei teorii în alte domenii, fuzionarea a două teorii, emiterea de ipoteze, testarea şi verificarea lor,clasificarea şi ordonarea datelor experimentale, a faptelor, a ideilor şi prezentarea acestora sub formă de grafice, scheme şi coduri,anticiparea unor elemente sau fenomene cunoscute şi interpolarea lor în tabele cunoscute (spre exemplu, tabelul lui Mendeleev), metoda contradicţiei şi metoda critică, folosite pentru înlocuirea unui concept nou cu altul vechi.

♦*Conversaţia euristică*

Spre deosebire de expunerea tradiţională, sistematică şi deductivă a cunoştinţelor de către profesori, învăţarea de tip euristic implică gândirea euristică, cu procesele ei de generare sau construcţie a ipotezelor, ideilor şi de verificarea lor.

Ca disciplină, *euristica* este acea parte a ştiinţei umane care se referă la descoperire şi la procesele ei.

Învăţarea euristică pune elevul în situaţia de a acţiona ca şi când ar descoperi pentru sine acele cunoştinţe care au fost descoperite în procesul dezvoltării istorice a omenirii.

Învăţarea de tip euristic îl învaţă pe elevi să gândească independent, să privească o problemă din unghiuri de vedere diferite, să o abordeze flexibil şi să schimbe punctul de vedere dacă direcţia urmată se dovedeşte ineficace.

♦*Învăţarea prin descoperire*

Elevul este pus în situaţia de a căuta independent soluţia unor probleme, cauza unui fenomen, considerând mediul său inclusiv de profesor, ca o sursă potenţială de informaţii care poate fi obţinută prin actele sale de căutare.

Profesorul îl introduce în tehnicile de colectare şi organizare a datelor şi îl stimulează în eforturile de căutare.

Învăţarea prin descoperire prezintă toate formele, de la pura recepţie a unor cunoştinţe de-a gata, la pura descoperire, care presupune că elevul descoperă singur aspectele sau legitatea fenomenului studiat.

♦*Investigare sau cercetare*

Cât priveşte învăţarea prin investigare sau cercetare se poate realiza prin atragerea elevilor în munca unui colectiv autentic de cercetare, unde prin efectuarea unei anumite activităţi şi în contact cu cercetarea, învaţă să caute o legitate a unui fenomen, să descopere aspecte necunoscute ale unui fenomen.

♦*Asaltul de idei*

Prin asalt de idei înţelegem ceea ce în terminologia engleză se desemnează prin termenul de ”*brainstorming*”.Acest procedeu constă în saperarea artificială a gândirii creatoare de gândirea critică, în faza iniţială de rezolvare a problemelor.

Brainstormingul este o metodă care caută să creeze atmosfera stimulatoare, favorizată unei imaginaţii fără restricţii; ea se poate aplica şi individual.

Scopul acestei metode este de a produce un fond de idei ce pot fi evaluate şi utilizate ca sursă pentru soluţii creative. Inspirată din abordarea asociaţionistă a creativităţii, această metodă respectă patru reguli de bază:

☺anularea criticismului;

☺libera manipulare a ideilor;

☺producerea ideilor în cantitate mare;

☺combinarea şi îmbunătăţirea lor.

Fiecare elev este încurajat, să construiască dacă este posibil şi pe ideile altora, să le modifice, să le combine. Şedinţele de asalt de idei durează obişnuit o oră, iar echipa de lucru este alcătuită dintr-un preşedinte, un scriitor de idei şi 6-8 membrii.

În didactică, prin anumite idei cheie, învăţătorul obţine de la elevi informaţii cu privire la: ce, cât, cum au înţeles şi reţinut un conţinut asimilat şi cum îl folosesc în situaţii noi, provocând acea stare de uimire şi de admiraţie faţă de o judecată sau de un concept pe care nu le considerau atât de apropiate sau acesibile înţelegerilor.

♦*Cheklist-ul*

Este o procedură în care subiecţii trebuie să analizeze o listă de idei generale ca o sursă posibilă de inovaţie cu privire la o problemă dată.

♦*Sinectica*

Este o metodă eficientă la nivelul grupului cât şi în plan individual.

Etimologia cuvântului"sinectică" este din greacă şi înseamnă a pune împreună lucruri distincte, elemente aparent relevante. Sinectica pune accentul pe folosirea metaforelor şi a similitudinilor, de obicei inspirate din natură, urmărind folosirea conştientă a unor mecanisme psihice preconştiente, prezente în activitatea creativă.

Deosebirile sinecticii faţă de brainstorming sunt mai multe. Sinectica încearcă să inducă stări psihologice (cum ar fi empatia, jocul cu ideile, implicarea, detaşarea şi folosirea nerelevantă) sau favorizează inspiraţia căutând să procedeze conştient aşa cum e de presupus că se petrec lucrurile în inconştient, punând astfel inconştientul la treabă.

Sensibilitatea faţă de probleme care este o trăsătură importantă a creatorilor, unanim recunoscută în literatura psihologică, nu se poate explica în afara unui nivel ridicat de dezvoltare a gândirii metaforice şi analogice.

Grupul sinectic are de obicei doi conducători: unul pentru problemele organizatorice, celălalt pentru conducerea propriu-zisă a şedinţelor. Rolul de lider

şi-l poate asuma oricare membru al grupului. Şedinţa durează două-trei ore şi rezultatul ei este un concept.

După şedinţă, toţi membrii grupului trec la elaborarea detaliată a unui model, apoi la experimentarea acestuia.

♦*Cercetări analitice*

Desfăşurarea lecţiei:

☺ liderul emite problema;

☺ grupul întocmeşte o listă de analogii, de preferinţă directe, pornind de la enunţul problemei;

☺ se explorează fiecare analogie pentru a le înţelege mecanismul; funcţionarea lor;

☺ se aleg câteva analogii şi pentru fiecare se caută soluţii analogice, adică soluţii la transpunerea problemei iniţiale;

☺ se traduce fiecare element al soluţiei analogice în domeniul problemei de plecare.

♦*Metoda 6-3-5*

Este o metodă de creativitate de grup.Cifra şase indică numărul de membrii ai grupului, fiecare persoană împarte o coală de hârtie în trei coloane. Instructorul emite problema şi fiecare din cei şase notează trei idei pentru rezolvarea acesteia în tri coloane. În etapa următoare, fiecare participant transmite colegului din dreapta foai şi, în acelaşi timp, o primeşte pe a colegului din stânga. Fiecare reia trei idei emise iniţial şi le completează, le îmbunătăţesc, le precizează diferite amănunte, le modifică sau îşi scriu părerea lor despre ele. Urmează o nouă deplasare a foilor până când ideile au trecut de cei cinci reprezentanţi ai grupelor.Liderul strânge foile.Poate urma o discuţie sau pur şi simplu acestea le vor folosi pentru utilizarea ulterioară a ideilor.

♦*Phillips 6-6*

Purtătorul de cuvânt dintr-o grupă prezintă opiniile emise de fiecare grup. Numărul de participanţi 35-50 de persoane. Durata : patru minute pentru organizare/şase minute în subgrupe/două minute pentru fiecare delegat/o jumătate de oră pentru şaizeci de persoane.

Obiective/abordarea mai multor aspecte ale unei probleme:

☺facilitarea comunicării şi a exprimării

☺posibilitatea adoptării a unui stil de colectare a deciziilor

☺favorizarea confruntării perceptelor individului şi creativităţi proprii cu munca de grup.

♦*Discuţia Panel*

Principiul constă în utilizarea unui grup restrâns de persoane, competente şi reprezentarea pentru studierea unei probleme în timp ce auditoriul ascultă în tăcere şi intervine prin mesaje scrise.

Cinci sau şase persoane se aşează în jurul unei mese, sub supravegherea altei persoane (profesor). Ceilalţi se plasează în semicerc în jurul panelului pentru a forma auditoriul. Membrii auditoriului primesc foi mici de hârtie:

☼verde pentru întrebări

☼albastre pentru exprimarea sentimentelor

☼mari pentru completarea de informaţii

Membrii panelului lansează discuţia, schimbând diferite puncte de vedere pe tema propusă. După fiecare lectură a mesajelor, panelul reia discuţia, încercând să răspundă la intervenţii, iar auditoriul continuă să trimită mesaje.

♦*Matricea de îndepărtare creativă*

Metoda aceasta se plasează la intersecţia celor două grupe principale de metode: imaginare (matricea de îndepărtare se inspiră din bisociere şi sinectica) şi analitici matriceale. Ea presupune o dublă îndepărtare de problema propusă spre rezolvare, făcând la început diferite asociaţii de la care se ajunge ulterior la

asociaţii. Prin încrucişarea seriilor de asociaţii de gradul doi, se obţin numeroase cuplări de asociaţii prin care, în final, se aleg câteva mai neobişnuite şi cu ajutorul fiecăruia se încearcă revenirea la problema iniţială, printr-un act de F.F. (force fit) practicat şi în sinectică. Prin analogia folosită cu perechea de asociaţii secundare selectează în final, se caută astfel o soluţie originală la problema iniţială. Alte metode sunt folosite des în receptarea şi înţelegerea mesajului textului.

♦*Studiul de caz*

Constă în etalarea unor situaţii tipice, reprezentative, semnificative, ale căror trăsături sunt cercetate profund, din mai multe puncte de vedere.

În cadrul studiului de caz, se urmăreşte identificarea cauzelor ce au determinat declanşarea fenomenului respectiv, evoluţia acestuia comparativ cu fapte şi evenimente similare.

În prezentarea studiului de caz se parcurg anumite etape: sesizarea sau descoperirea cazului, examinarea acestuia, selectarea celor mai potrivite metode pentu analiză, prelucrarea cazului respectiv din punct de vedere pedagogic, stabilirea concluziilor.

♦*Dezbaterea*

Constă într-o discuţie orală cu clasa care să surprindă sau să vizeze găsirea argumentelor şi aprecierea eficacităţilor. Dezbaterea trebuie să fie reală şi contradictorie. Participarea învăţării la dezbatere poate fi de tipul animare sau structurare.

Elevii trebuie lăsaţi să se exprime liber în cadrul dezbaterii, apoi învăţătorul, prin intervenţia sa, va grupa argumente de valoare sau nonvaloare a temei de dezbătut.

Criteriile dezbaterii sunt:

› identificarea temei;

› condiţia ca persoanele care dialoghează să aibă păreri diferite;

› justificarea sau combaterea părerilor se face prin argumente;

› argumentele conţin fapte autentice, veridice.

Această metodă este utilizată îndeosebi ca literă interpretativă.

♦*Jocul de rol*

Este o metodă care constă în provocarea unei discuţii de la un joc dramatic pe o problemă cu incidenţă directă asupra unui subiect ales care cere unor membrii ai clasei să joace rolurile respective, improvizând o scenă de conflict. Jocul propriu-zis nu va dura mai mult de cinci-zece minute, după care vor urma intervenţiile şi comentariile spectatorilor.

♦*Exerciţiul*

Exerciţiile sunt definite în general ca acţiuni sau operaţii efectuate în mod conştient şi repetat, pentru a se fixa sub forma de priceperi şi deprinderi, pentru a uşura efectuarea unei activităţi şi a contribui la dezvoltarea operaţiilor mintale, asigurând formarea şi consolidarea priceperilor şi deprinderilor, stimulând dezvoltarea aptitudinilor şi a abilităţălor creatoare, cultivă trăsături de voinţă şi caracter.

În acelaşi timp, serveşte la consolidarea şi aplicarea cunoştinţelor, la apropierea şcolii de viaţă, a teoriei de practică. Exerciţiul este metoda de bază pentru consolidarea cunoştinţelor de limbă, pentru formarea şi cultivarea priceperilor şi deprinderilor de exprimare. Prin faptul că exerciţiul pune elevul într-o stare de activitate şi solicită p multitudune de însuşiri, acesta este considerat ca una din metodele cu mari valenţe formative, având ca rezultat cultivarea şi consolidarea unor calităţi: acurateţe, perseverenţă, spirit de organizare a muncii.

Exerciţii pentru dezvoltarea creativităţii

Funcţionalitatea formativă a acestor exerciţii este în mare parte condiţionată de gradul în care sarcina implicată este problematizată.

Asemenea exerciţii nu au reproducerea cunoştinţelor într-o ordine ştiută dinainte, a evaluării în combinaţii inedite, care se constituie prin aportul gândirii, prin originalitate, imaginaţie creatoare.

•Exerciţii care cultivă gândirea - aceste tipuri de exerciţii solicită elevilor să compare fapte, personaje, modalităţi de creaţie, procedee, expresii, să stabilească asociaţii şi disociaţii, să justifice anumite afirmaţii sau puncte de vedere despre opere literare.

•Exerciţii care dezvoltă spiritul critic - aceste tipuri de exerciţii solicită raportarea informaţiei literar- artistice, a mesajului operei la puterea de judecată proprie, la cultura şi experienţa de viaţă a elevilor.

•Exerciţii care dezvoltă gustul literar – aceste exerciţii trebuie să ducă la realizarea de către elev a preferinţelor interne privind una sau mai multe din opere, modalităţi artistice, problematice, literare, genuri de literatură (romantică, simbolistică,modernă).

Exerciţiile în discuţie contribuie la conturarea şi conştientizarea preferinţelor literar-artistice, la fundamentarea acestor preferinţe pe anumite principii şi criterii, concordate cu idealurile umaniste ale societăţii noastre contemporane.

•Exerciţii care cultivă imaginaţia – capacitatea reproductivă a imaginaţiei receptorului cât şi a disponibilităţii creatoare ale ei. Receptorul într-o anumită măsură este coalitar al operei citite. A recepta o operă înseamnă a fi capabil să-ţi reprezinţi mintal universul ei (imagine şi sistem de imagini, sentimente şi idei) şi să contribui chiar în propria fantezie la fluxurile acestui univers.

•Execiţii pentru însuşirea unor modalităţi artistice de exprimare – asemenea exerciţii pun elevii în situţia de a continua scene, tablouri sau dialoguri din opere literare, sau de a imagina întregul datelor unei naraţiuni, descrieri, dialoguri.

Aceste tipuri de exerciţii cultivă îndeosebi gândirea, stimulează mai ales înţelegerea specificului literar ca artă sau dezvoltă aptitudini creatoare.

2.3 CONDIŢII DE EDUCARE A CREATIVITĂŢII

Educarea creativităţii este un proces continuu ce trebuie realizat pe tot parcursul şcolii, având în vedere toţi factorii cognitivi, caracteriali şi sociali. Dezvoltarea acestui atribut esenţial al personalităţii omului contemporan poate fi favorizată de următoarele condiţii: existenţa în şcoală a unor laboratoare şi ateliere bine dotate, a unor cercuri tehnico-ştiiţifice şi literar-artistice conduse de profesori creativi, mediul şcolar creativ, concretizat în folosirea la lecţii şi lucrări practice a metodelor şi procedeelor euristice. Deosebit de importante sunt însuşirea de către elevi a unor procedee de dezvoltare a imaginaţiei creatoare, exerciţiile de creativitate, la încheierea unor capitole sau în cadrul cercurilor de elevi, recunoaşterea şi aprecierea valorilor create de elevi, existenţa unor relaţii de cooperare între elevi şi profesori.

Mai mulţi psihologi atrag atenţia că, dacă o multitudine de copii manifestă un comportament stereotip, nu avem dreptul să conchidem că gândirea lor ar avea un caracter pur imitativ sau creaţia lor nativă ar fi săracă. Ei menţionează că deficienţele semnalate nu constituie particularităţi ale psihicului infantil, ci oglindesc vicii ale instrucţiei şi educaţiei. Dacă elevii nu depăşesc conduitele imitative, este pentru că aşa au fost deprinşi şi, pe măsură ce învăţătorul pretinde muncă şi gândire independentă, inventivitatea ia locul firescului.

Pentru creaţia copiilor, caracteristică este descoperirea, nu invenţia, acesta trăind o surpriză în faţa descoperirilor sale. Ori de câte ori un copil pus în faţa unei probleme restructurează datele problemei sau imaginează procedeul ce conduce la soluţie, independent de faptul că este o sarcină şcolară, a vieţii curente sau un test, el înfăptuieşte o invenţie.

Creaţia este forma optimă de canalizare a energiilor psihice şi de autoafirmare. Efectul de creaţie atrage după sine schimbări în structura personalităţii, asigurându-i dinamica. Creativitatea răspunde şi trebuinţelor de cunoaştere care apar pregnant la copii; evidentă la copii este nevoia de a pune întrebări, de a depista erori, de a experimenta şi a obţine răspunsuri.

Un rol determinant în dezvoltarea creativităţii revine mediului şcolar şi familial al copilului, precum şi conduitei de instruire.

Referindu-mă la cadrul general în care se desfăşoară educaţia în şcoala noastră, se poate spune pe drept cuvânt că a început să devină mai „cald" şi mai „deschis". S-au modificat atât cadrele, cât şi conţinutul activităţilor, modalităţile transmiterii informaţiei, formele şi procedeele utilizate.

2.4 CULTIVAREA CREATIVITĂŢII ÎN ŞCOALĂ

Motto: *„...în relitate, profesorii nu pot să predea creativitatea mai mult decât părinţii.Dar profesorii pot încuraja spiritul creativ, îl pot hrăni şi îi pot stimula creşterea."(Teresa M. Amabile, 1997)*

Şcoala românească trece printr-o reformă profundă pentru adaptarea ei la cerinţele societăţii democratice. Modernizarea şi ridicarea calităţii sale la nivelul standardelor educaţionale europene, fac necesară o examinare atentă şi actualizată a transformărilor prioritare şi a progreselor care marchează evoluţia sistemelor de învăţământ, îndeosebi, din ţările Comunităţii Europene.

Schimbările care se produc pe plan mondial în teoria şi practica şcolară, aşează pe primul loc dezvoltarea gândirii elevilor, a independenţei şi creativităţii lor.

Învăţământul primar asigură elementele fundamentale ale cunoaşterii, îndeplinind un rol decisiv în asimilarea cunoştinţelor de bază, în egalizarea şanselor de instruire a tuturor copiilor.

Ritmul crescut al competiţiei în toate domeniile vieţii social-economice şi culturale ne obligă să gândim cât mai rapid şi, mai ales, să gândim corect.

S-a contestat posibilitatea învăţământului de a contribui la dezvoltarea creativităţii, observându-se că astăzi el cultivă mai mult gândirea critică, disciplina, conformismul, incompatibile cu climatul de libertate favorabil imaginaţiei

creatoare. Obiecţia nu este decât parţial justificată, deoarece mintea umană are plasticitate şi în momentul actual, după o oră de matematică unde s-a recurs la raţionamentul riguros, elevii pot avea o oră de literatură, unde exprimarea metaforică, jocurile de cuvinte şi imagini situează intelectul pe cu totul alt plan. Este cert totuşi că şcoala s-a preocupat destul de puţin de cultivarea imaginaţiei şi, în speţă, a creativităţii. Sunt necesare încă multe modificări în învăţământul românesc. Printre obiectivele educative se pot menţiona:

•stimularea imaginaţiei trebuie să constituie unul de bază, alături de educarea gândirii;

•în conţinutul învăţământului trebuie promovată în continuare cultura generală, aceasta favorizând creativitatea. Programele trebuie să prevadă lecţii speciale pentru dezvoltarea imaginaţiei;

•cadrul didactic trebuie să aibă relaţii prietenoase cu elevii, să-i încurajeze să adreseze întrebări, să nu ironizeze când fac greşeli etc.Şcolarii trebuie să-şi poată manifesta în voie curiozitatea, într-o atmosferă permisivă, de explorare independentă. Este necesară insuflarea încrederii în sine şi încurajarea efortului creativ al elevilor încă de la primele manifestări;

•există mijloace pentru dezvoltarea creativităţii, favorizând formarea unei atitudini creative şi a aptitudinii de a căuta şi de a găsi probleme, orientarea şi incitarea spre nou, spre neexplorare. În calitatea sa de cadru didactic, învăţătorul poate să insufle elevilor, prin stilul său de gândire, prin solicitările adresate elevilor, o atitudine şi un stil creator, liber independent.

Toate acestea se pot constitui ca premise ce pot fi considerate drept cerinţe specifice ale cultivării creativităţii la elevi sau ale învăţării de tip creativ.

Şcoala trebuie să-l pună pe elev în situţia de a poseda cât mai devreme mijloacele proprii de însuşire a cunoştinţelor, de prelucrare şi integrare a acestora în sisteme şi structuri noi şi de aplicare a lor, în mod creator.

Atitudinea creatoare este favorizată de mediul şcolar, caracterizat prin atmosfera permisivă, de înţelegere, încurajare, de interes şi emulaţie.Învăţătorul, prin întrebări poate incita gândirea elevilor la diferite operaţii (deducţie, inducţie,

comparaţie, descoperirea de relaţii cauzale), poate antrena gândirea în diverse direcţii (gândirea divergentă, gândirea convergentă, gândirea probabilistică).

Cu ocazia verificării şi evaluării cunoştinţelor din cadrul fiecărei lecţii şi a recapitulării periodice şi finale, se impune a-i antrena pe elevi în exersarea unor operaţii de sistematizare, de abstractizare a cunoştinţelor, apelând la multiplele posibilităţi de corelare.

În general se impune folosirea procedeului de învăţare prin integrare a informaţiilor noi, atât cele dobândite în şcoală, cât şi a celor pe care elevii le achiziţionează în afara şcolii prin intermediul mijloacelor audiovizuale.

Dialogul viu între învăţători şi elevi, folosirea unui număr mare de exerciţii sub forma unor lecţii destinate special formării priceperilor şi deprinderilor, utilizarea problematizării, modelării şi algoritmizării în diferite etape ale procesului învăţării, contribuie la formarea unor calităţi intelectuale ca: *operativitate, ingeniozitatea, flexibilitatea.*

Activitatea în afara clasei şi cea extraşcolară oferă numeroase prilejuri pentru cultivarea imaginaţiei, în cercurile elevilor. Se pot iniţia întâlniri cu oameni de ştiinţă şi de artă care pot vorbi despre munca lor.

Vizitarea expoziţiilor, excursiile lărgesc orizontul şi reprezintă inepuizabile surse de întrebări.

Cultivarea spiritului inovator necesită şi o luptă cu unii părinţi: cu cei care rezolvă temele copiilor şi nu-i lasă să facă eforturi proprii. Trebuie convinşi că tutelarea excesivă împiedică dezvoltarea intelectuală.

Recomandări generale pentru cultivarea creativităţii, adresate cadrului didactic:

› Evitarea folosirii excesive a informaţiilor verbale, folosirea unei varietăţi de materiale informative, abordarea diferitelor domenii (ex.muzica, matematica, limbajul artelor, educaţia fizică).

› Evitarea folosirii excesive a recompenselor verbale. Întăririle concrete pot fi cele mai bune pentru cei mai mulţi dintre elevii dezavantajaţi.

› Evitarea structurilor supraîncărcate şi a curriculii cu trasee unice. Punerea de întrebări care permit elevilor să urmărească propria lor logică şi gândire, chiar dacă este copilărească. Urmărirea zilnică a intereselor personale ale elevilor.

› Evitarea prejudecăţilor în raport cu elevii nonconformişti şi cu elevii care găsesc propriul lor mod de efectuare a sarcinilor şcolare.

› Evitarea sugestiilor verbale sau nonverbale de genul: ”modul meu de realizare a unui lucru este cel mai bun sau unicul.”

› Obţinerea unui echilibru între sarcinile structurate şi sarcinile nestructurate, între studiul individual şi munca în echipe mici, între sarcinile convergente şi cele divergente.

› Permiterea muncii individuale şi acolo unde sarcinile sunt dificile.

› Purtarea unor discuţii despre creativitate cu elevii, explicându-le de ce creativitatea este valoroasă. Ajutarea lor să înţeleagă când şi unde au fost originali, flexibili şi independenţi.

› Monitorizarea propriilor aşteptări şi conştientizarea potenţialelor efecte de halo, nejustificate şi deseori cu aşteptări iraţionale.

› Recunoaşterea creativităţii ca fiind un semnal al sănătăţii psihice.

› Recunoaşterea naturii multifuncţionale a creativităţii.

› Aprecierea a ceea ce copiii găsesc pentru ei înşişi, dându-le atât evaluări ajutătoare, cât şi evaluări de suport.

› Informarea părinţilor în legătură cu activitatea didactică a învăţătorului şi cu intenţiile sau obiectivele pe care le are.

› Studierea literaturii de specialitate despre creativitate şi pedagogia creativităţii, colaborarea cu alţi profesori şi specialişti care sunt interesaţi şi apreciază creativitatea.

2.5 SPECIFICUL CREATIVITĂŢII LA VÂRSTA ŞCOLARĂ MICĂ

Motto: *„Elementul creator nu trebuie să-l căutăm în aşa-zisele activităţi superioare, în orice activitate şi în orice făptură umană se poate găsi. Fără acest instinct al creării, progresul social nu poate fi cu putinţă. Numai şcoala sau o viaţă socială cu tedinţe de nivelare şi subjugare mai pot toci instinctul creaţiei." (I.C.Petrescu,1973)*

Jocurile copilăriei sunt primele „capodopere", îmbinând fantasticul şi realul cu naturaleţea de care sunt capabili doar prea puţini dintre adulţii-artişti. Nu putem uita faptul că numeroşi copii prezintă înclinaţii artistice sau tehnice. Cert este că orice copil dispune nu numai de capacitatea de a se juca şi a învăţa, ci şi aceea de crea.Încă din perioada preşcolară, locul şi rolul central în creaţia copiilor îl ocupă şi îl are imaginaţia care îşi dezvoltă, la această vârstă, multe dintre funcţiile sale, dintre care:

› funcţia de completare care va da posibilitatea înţelegerii unor situaţii ambigui sau lacunare;

› funcţia de proiectare şi anticipare care va permite înţelegerea succesiunii evenimentelor, consecinţelor lor.

Alături de imaginaţia reproductivă se dezvoltă acum şi unele forme de imaginaţie creatoare (de exemplu, capacitatea copilului de a integra posibilul în real).

Intrarea în şcolaritate creează şi funcţii imaginative , noi solicitări şi condiţii. Descrierile, tablourile, schemele utilizate în procesul transmiterii cunoştinţelor solicită participarea activă a proceselor imaginative. Este foarte mult solicitată imaginaţia reproductivă, copilul fiind pus adesea în situţia de a reconstitui imaginea unor realităţi (evenimente, fapte istorice din trecut, plante, animale, personaje, figuri geometrice dispuse în spaţiu), pe care nu le-a cunoscut niciodată.

Pot fi distinse două stadii ale dezvoltării imaginaţiei de-a lungul mici şcolarităţi:

• unul iniţial, definitoriu pentru primele două clase, caracterizat însă prin aspectul imperfect, sărac în detalii a imginilor create.Experienţa de viaţă încă limitată îl face pe copil să lunece spre combinaţii superficiale, spontane, cuprinzând unele elemente fantastice, inadecvate. Imaginile create sunt adesea statice, lipsite de mişcare;

•către începutul clasei a III-a se conturează un nou stadiu determinat de contactul sistematic cu procesele de învăţare care introduc o oarecare ordine şi sistematizare în cursul proceselor imaginative. Acum, „vede" imaginativ mult mai corect distribuţia evenimentelor despre care i se povesteşte.Imaginile capătă mai multă plenitudine, coerenţă, dinamism.

În strânsă legătură cu imaginaţia reproductivă, se dezvoltă imaginaţia creatoare. Ascultând o povestire, şcolarul mic este capabil să şi-o reprezinte transformator, introducând modificări în desfăşurarea subiectului, generalizând şi comprimând aspectul imaginilor, ceea ce se explică prin influenţa proceselor gândirii şi memoriei verbalo-logice asupra imaginaţiei. Pe măsură ce cunoştinţele despre construcţia, originea şi condiţiile de producere a lucrurilor se înmulţesc, producţiile imaginative ale copilului capătă şi ele un fundament logic mai solid, iar creativitatea devine mai amplă.

Aşadar, în perioada primei şcolarităţi, imaginaţia se află în plin progres, atât sub raportul conţinutului cât şi al formei. Comparativ cu vârsta preşcolară, ea devine însă mai „critică", se apropie mai mult de realitate, copilul însuşi adoptând acum, faţă de propria imaginaţie, o atitudine mai circumspectă, de autocontrol.

La nivelul copiilor din ciclul primar, orice rezolvare de situaţii problematice, constituie în acelaşi timp manifestare a gândirii creativităţii lor. Nu se poate vorbi în ciclul primar de existenţa unei creativităţi deosebite a şcolarului, ci mai degrabă despre formarea unor premise pentru dezvoltarea ulterioară a creativităţii.

Copilul de vârstă şcolară mică, adoptă o atitudine creatoare atunci când, pus în faţa unei probleme, îi sructurează datele, descoperă căile de rezolvare, o rezolvă într-un mod personal.

„O descoperire mare, rezolvă o problemă mare" - spune George Polya – dar există un grăunte de descoperire în soluţia oricărei probleme. Puteţi avea în faţă o problemă modestă dată spre rezolvare; ea vă stârneşte curiozitatea şi vă pune în joc facultăţile inventive. Şi dacă o rezolvaţi prin mijloace proprii, puteţi simţi încordarea dinaintea descoperirii şi vă puteţi bucura de triumful rezolvării ei. O astfel de experienţă, la o vârstă de mare receptivitate, poate crea gustul pentru munca intelectuală, punându-şi pentru toată viaţa amprenta asupra minţii şi asupra caracterului.

În tot ceea cea fac, micii şcolari pot manifesta o atitudine creatoare: elaborarea unei scrisori, a unei compuneri, povestiri, rezolvarea unui exerciţiu sau a unei probleme, executarea unui desen, a unei lucrări practice. Activităţile şcolare constituie un vast teren al creativităţii.

Orice act creativ presupune existenţa unui material care să fie prelucrat în mod creativ. Cunoştinţele pe care le posedă elevul, gradul de stăpânire a lor constituie condiţia esenţială a creativităţii şcolare.

Gândirea creatoare are nevoie de un material bogat cu care să opereze şi să faciliteze generalizarea. Dar nu este vorba de simpla acumulare de cunoştinţe, ci mai ales, de sistematizarea lor, de însuşirea structurii interioare a cunoştinţelor, de înţelegerea relaţiilor reciproce ale obiectelor şi fenomenelor. Oricât ar fi de bogat fondul de informaţii, nu este suficient pentru realizarea creativităţii.

CONCLUZII

Lucrarea de faţă scoate în evidenţă actualitatea temei cercetate, referitoare la importanţa şi rolul creativităţii în societatea contemporană cât şi necesitatea dezvoltării acestei însuşiri la elevii de vârstă şcolară mică.

Conţinutul esta structurat în patru capitole.

Primul capitol se referă la teoriile creativităţii, subliniind aspecte privitoare la creaţie ca forma cea mai înaltă de manifestare a conduitei umane, ce implică antrenarea unor multitudini de factori subiectivi şi obiectivi în vederea producerii noului.

Cel de al doilea capitol prezintă metodele şi mijloacele de educare a creativităţii la elevii din învăţământul primar. Prin acest capitol am dorit să evidenţiez faptul că în educarea creativităţii sunt importante deopotrivă metodele, relaţia învăţător-elev, atitudinea adultului faţă de elev şi atmosfera instaurată de către cadrul didactic în clasă.

BIBLIOGRAFIE

1. **Allport, G.W.** -*Sructura şi dezvoltarea personalităţii*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 19991
2. **Ausubel, D.; Robinson, F.** –*Învăţarea în şcoală. O introducere în psihologia pedagogică*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981
3. **Bârzea, C.** –*Arta şi ştiinţa educaţiei*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995
4. **Bejat, M.**–*Creativitatea în ştiinţă şi tehnică*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981
5. **Bontaş, I.** –*Eu şi psihologia cretivităţii*, Editura Polirom, Iaşi, 1995
6. **Bratu, B.** –*Stimularea creativităţii în activitatea şcolară*, în „Analele Universităţii Bucureşti", seria pedagogie, 1972
7. **Căpâlneanu, I.** –*Inteligenţă şi creativitate*, Editura Militară, Bucureşti, 1979
8. **Cosmovici, A.; Iacob L.** (coord.) –*Psihologie şcolară*, Editura, Polirom,Iaşi, 1998
9. **Creţu, C.** –*Psihopedagogia succesului*, Editura Polirom, Iaşi, 1997
10. **Dottrens, R.** şi colaboratorii –*A educa şi a instrui*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971
11. **Drăgan, I.; Nicola, I.** –*Cercetarea psihopedagogică(Ghid pentru elaborarea lucrărilor metodico- ştiinţifice în vederea obţinerii gradului didactic I)*, Editura Tipomur, Târgu-Mureş, 1995
12. **Landau, E.** –*Psihologia creativităţii*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1979
13. **Matei, N. C.** –*Educarea capacităţilor creatoare în procesul de învăţământ*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1982

14. **Molan, V.; Peneş, M.** –*Metodica desfăşurării orelor de compunere-expunere la ciclul primar*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983
15. **Nicola, G.** (coord.) –*Stimularea creativităţii elevilor în procesul de învăţământ*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981
16. **Osterrieth, P.** –*Introducere în psihologia copilului*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1976
17. **Pavelcu, V.** –*Motivaţia creaţiei ştiinţifice*, în „Revista de psihologie", 2, p.149-155, 1972
18. **Popescu-Neveanu, P.**–*Creativitate şi învăţare*, în:"Revista pedagogie", nr.1/1980
19. **Prelici, V.** –*A educa înseamnă a iubi*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1997
20. **Radu, I.; Ionescu, M.** –*Experienţă didactică şi creativitate*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987
21. **Roco, M.** –*Creativitate şi inteligenţă emoţională*, Editura Polirom, Iaşi, 2001
22. **Roco, M.** –*Abordări psihologice despre creativitate în preajma mileniului III* ;Zlate, M., *Psihologia la răspântia mileniilor*, Editura Polirom, Iaşi, 2001
23. **Roşca, A.** –*Creativitatea generală şi specifică*, Editura Academiei, Bucureşti, 1981
24. **Roşca, A.**–*Creativitatea*, Editura Enciclopedica Română, Bucureşti, 1972
25. **Şchiopu, V.** –*Psihologia vârstelor*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995
26. **Stănciulescu, E.**– *Sociologia educaţiei familiale*, Editura Polirom, Iaşi, 1997
27. **Stoica, A.** –*Creativitatea elevilor. Posibilităţi de cunoaştere şi educare*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983

28.**Torrance, E., P.** –*The Nature of Creativity Manifest in As Testing* in J.S. Sternberg, *The natur of Creativity*, Cambridge University Press, p.43-75

29.**Turcu, F.; Turcu, A.** –*Fundamente ale psihologiei şcolare*, Editura All Educaţional, Bucureşti, 1999

30.**Vincent, R.** –*Cunoaşterea copilului*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972

ISBN 978-606-92370-9-0

Tipărit: DIGITAL COLOR COMPANY
Str. Gh. Doja, 185/parter
Tel: 0265 253.355
WWW.DIGITALCOLORCOMPANY.RO

